

5 Барманкулов М. Журналистика для всех. – Алматы: Қазақ университеті, 1979. – 320 с.

UBTBN 17.09

Sh. Auyelbekova¹

¹Süleyman Demirel Üniversitesi

Almatı, Kazakistan

MUHAMBETJAN SERALIN VE «AYKAP» DERGISI

Özet. Makalemizde Muhambetjan Seralin'in hayatı ve çalışmalarını ele alacağız. «Aykap» dergisi M. Seralin'in önderliğinde 10 Ocak, 1911 yılında Troysk şehrinde yayımlanmaya başlamış. M. Seralin'in Aykap dergisinde birçok makalesi basılmıştır. Bu makalelerinde Kazak aydınlarına seslenir; halkı düşünmeye, okumaya, yazmaya öğrenmeye, edebiyatını tanımaya ve bilinçli davranmaya davet etmiş. Böylece Aykap dergisi, edebiyatı halka tanıtmak, öğretmek amacıyla da pek çok faaliyet yapmıştır. Kazakların S.Seyfullin, B.Maylin, M.Seralin, S.Torayğırov, S.Dönentayev gibi birçok şair ve yazarları ilk defa bu dergi sayesinde halk tarafından tanınmıştır. M.Seralin dergisinde o dönemdeki Kazakların hayatını vermeye çalışmıştır.

Anahtar kelimeler: Muhambetjan Seralin, Aykap dergisi, makale, edebiyat, onar, şair.

***

Аңдатпа. Мақалада «Айқап» журналының редакторы М.Сералинның өмірбаяны мен еңбектері берілген. «Айқап» журналы М.Сералинның басшылығымен 1911 жылы 10 қаңтарда Троицк қаласында шығарыла бастаған. М. Сералиннің көптеген мақаласы «Айқап» журналында жарық көрген. «Айқап» журналы әдебиетті халыққа таныту, үйрету мақсатында белсенділік танытқан. Қазақтың С.Сейфуллин, Б.Майлин, М.Сералин, С.Торайғыров, С.Дөнентаев сияқты талантты ақын жазушыларының алғашқы туындылары «Айқап» журналында жарық көріп, халыққа танылған. «Айқап» журналы әдебиетті: 1. әдебиеттің ескі мысалдарын жариялау, 2. әдебиеттің мәселелерін сөз ету, 3. жергілікті әдебиеттен сөз ету, сияқты үш бағытта танытып отырған. Журнал сол кезеңдегі қазақ халқының ахуалын беруге тырысқан.

Кілт сөздер: М. Сералин, «Айқап» журналы, әдебиет, мақала, газет.

***

Abstract. The article deals with the works and biography of M.Seralin, the editor of the magazine «Aikap». The first samples of «Aikap» started to be printed on 10 of January 1911 under the direction of M.Seralin in Troysk. A lot of articles of M.Seralin were published in «Aikap». The articles in this

magazine were aimed at introducing literature to the people. The very first works of such talented Kazakh writers as S.Seifullin, B.Mailin, M.Seralin, S.Toraigyrov, S.Donentayev were widely spread among people, having been published in «Aikap». The magazine presented the materials through: 1. publications, connected with ancient times; 2. discussions of literary issues; 3. folk literature. The magazine tried to reflect the current state of Kazakh people at that period as well.

Key words: M.Seralin, the magazine «Aikap», literature, article, newspaper.

Muhambetjan Seralin şimdiki Kostanay bölgesi, Karabulak ilçesinde doğmuştur.Küçüklüğünde babası vefat etmiş, sonraları annesi ile beraber Troysk şehrine gitmiştir.Burada yedi sene medresede okumuş. 1887 yılında on beş yaşında olan M. Seralin Kostanay bölgesinin Bestöbe köyünde 74onar74 eniştesinin yanına gelmiştir. Eniştesi onu şehirdeki iki senelik Rus-Kazak okulunda okutmuş. Bundan 74onar genç M. Seralin köy okullarında öğretmen olarak çalışmıştır. M. Seralin 1890 yılları Troysk şehrine giderek, Tatarların meşhur milyonerlerinden Yauşev'in hizmetkârı olarak çalışmıştı. O, kapısında çalıştığı bu zengin adama karşı kendisini borçlu hissetmekteydi. Çünkü, M. Seralin'in babası ömrünün sonlarına doğru çok borçlanmış ve ödeyemeden ölmüştü. O, vefat ettiği zaman Karakız Kıpşağın Jappasbay adındaki tüccara 1000 somborçluymuş. Cenazesini çıkarırken Jappasbay gelip, Borcumu geri verip, git diye M.Seralin'in babasını tabutuna yapışmış. Kazak zenginlerinin arasında borcu ödemeyi 74onareden kimse olmamış. Tam bu sırada oradan geçmekte olan Yauşev onun parasını ödeyip, tabutu bıraktırmıştır.

Tüccarın bu iyiliğini unutmayan Muhambetjan onun sadık hizmetkârı olmuştur.Şehir ve köylerde dolaşip tüccârın alacaklarını toplamış. Bu sıralarda o, zengin ve fakirlerin arasındaki farkı anlamış. Kazakların sosyal siyasî ve kültür bakımından geride kaldığını anlamış. Kendi halkını böyle bir cehâletten kurtarmanın yollarını araştırmıştır. M.Seralin, hayatın acı taraflarını göstermeye, sosyal çarpıklıkları gözler önüne sermeye çalıştığı “Topjarğan” (1900), «Gülhaşima» (1903) hikâyelerini yazmıştır [1].

Aykap dergisi M. Seralin'in önderliğinde 10 Ocak, 1911 yılında Troysk şehrinde H. Sosnovskiy'in «Energiya» matbaasında yayımlanmaya başladı. Arap harfleri ile yazılmış olup, ilk önceleri ayda bir defa, daha sonraları ayda iki defa basılan yayın Kazakların ilk dergisi sayılmaktadır. Bu dergi 900-1000 tirajla dağıtılmıştır. 1915 yılının Eylülüne kadar 88 sayısı neşredilmmiştir. Bazı yıllarda 12-14 sayısı, bazı yılları ise, 24 sayıya kadar basılmıştır.

M.Seralin, derginin Aykap adının almasının sebebini, Aykap kelimesi asırlardan beri medenî, ilmî yönden zayıf kalan bütün Kazak halkının pişmanlık öyküsünü anlatır» [2] şeklinde açıklamıştır.

Aykap dergisinin çıkışı ve redaktörü hakkında Petersburg'taki devlet tarih merkezi arşivinde bulunan belgede şu bilgiler kayıtlıdır: Orenburg

vilayetinin Troysk şehrinde çıkan Kazak dergisi hakkında 1910 yılının 18 ocakta verilen lisansında Kostanay bölgesi Şubar köyünün Kazağı M.Seralin' in yöneticiliğinde çıkan Aykap dergisinin aşağıdaki programa 75 ona çalışmasına izin verilmiştir:

Başyazı

Yabancı memleketlerden haberler

Müslümanların sosyal hayatından haberler

Haberler

Mizah ve şiirler

Kaynakça ve ilmî makaleler

Muhtelif haberler ve matbaaya gelen mektuplar [3].

Profesör B.Kenjebaev Aykap dergisinde çıkan makaleleri konusu, özeti bakımından şöyle bölümlere ayırmıştır:

1. Sosyal ve Siyasî makaleler

2. Edebî eserler ve Edebiyat

3. Kazak maarif faaliyetlerinin durumu ve önemi

4. Ana dil, alfabe, imlâ meseleleri

5. Kazak kadınlarının durumu

6. Tıbbî, ekonomik öğütler

İç-dış haberler

Kitap tenkitleri

Muhabir mektupları, cevaplar [4].

M. Seralin'in Aykap dergisinde birçok makalesi basılmıştır. Bunlardan biri, «Bizdiñ Jastarımız» (Bizim Gençlerimiz), «Şahar Troysk, Avgust 1911 jıl» (Şehir Troysk, Ağustos 1911) adlı makalesidir. O, pek çok makalesini imzasız yayımlamış, ancak makalesinin yazılış tarihini makale başlığı olarak almıştır. «Şakirtter Halinen» (Öğrencilerin Durumu). «Şahar Troysk, Mart, 1912 jıl» (Troysk şehri, Mart 1912)). «Şahar Troysk, sentyabir, 1912 jıl» (Troysk şehri, Eylül 1912). «Aykap» Baskarmasının Bir ötişi («Aykap» Yöneticilerinin bir Ricası) gibi makaleler yayımlanmıştır. M.Seralin, bu makalelerinde Kazak aydınlarına seslenir; halkı düşünmeye, okumaya, yazmaya öğrenmeye, edebiyatını tanımaya ve bilinçli davranmaya davet eder. Böylece Aykap dergisi, edebiyatı halka tanıtmak, öğretmek amacıyla da pek çok faaliyet yapmıştır. Kazakların S.Seyfullin, B.Maylin, M.Seralin, S.Torayğırov, S. Dönentayev gibi birçok şair ve yazarları ilk defa bu dergi sayesinde halk tarafından tanınmıştır.

Aykap dergisi edebiyatı; a. Edebiyatın eski örneklerini yayımlamak, b. Edebiyatın problemlerinden bahsetmek, c. Yerli edebiyattan bahsetmek, olmak üzere üç yolla tanıtmıştır.

Dergide S. Seyfullin'in «Jaylawda Kımız İşuv» (Yaylada Kımız İçmek) şiiri yayımlanmıştır.Burada Kazakların yayladaki hayatı, kımızın nasıl yapıldığı, sırayla kımız içmenin keyfini sanatkârane tasvir etmiştir.

Aykap dergisinde B. Maylin'in şiirleri, hikâyeleri de yayımlanmıştır. Onun 1914, 22 sayısında basılan «Köñilime» şiirinde şairin duyguları, gelecekle ilgili görüşleri, gençleri okumaya, meslek sahibi olmaya davet eden mesajları ağırlıklı olarak işlenmiştir. «Bolğan İs» (Olan iş) hikayesi 1915, onuncu sayısında basıldı. Burada o dönemdeki köy zenginlerinin Ruslara yer satma gibi olayları tenkit edilmiştir.

S.Dönentayev'in «Kıyalım» isimli ilk şiiri Aykap dergisinin 1913, 22 sayısında yayımlanmıştır. Bu şiirde şair, bağımsızlığı, hürriyeti dile getirir. Bunlarla beraber şairin «Biyik Taw» (Yüksek Dağ), «Zaman Kimdiki» (Kimin Zamanı), «Kazaktarğa Karap» (Kazaklara Bakarak) gibi birçok şiirleri basılmıştır. S.Torayğırov'un «Tüsimde» (Rüyamda), «Bular Kim» (Bunlar Kim), «Kımız» (Kımız), «Keşegi Tüngi Tüs, Bүginki İs» (Dün Geceki Rüya, Bugünkü İş), «Bir Baluanğa Karap» (Bir Pehlivana Bakarak), «Altı Ayak», «Köñildi Köndiretin Tağdır» (Gönlü İkna Eden Kısmet) gibi şiirleri yayımlanmıştır.

Aykap dergisinde başka yazarların da makaleleri ve şiirleri yayımlandı. Bunlardan bir çoğu mizah hikâyelerdir. B.Erjanov'un «Bozbalalarımızdñ Tүri» (Gençlerimizin Durumu), U.Ğumar'ın «Üş Katınmen Turmıs» (Üç Karıyla Hayat), «Eki Moldanıñ Katesi» (İki Mollanın Hatası), Z.Ğaysın'ın «Körgeñ-Bilgeñ» (Gören, Bilen), K. Muratov'un «Bizdegi Üylenuv» (Bizim Evlenmemiz) gibi hikâyeler basılmıştır.

Dergide A. Kunanbayev, I.Altınсарın'ın şiirleri de yer almıştır. Bununla birlikte akraba halkların edebiyatından da bilgiler bulunmaktadır. Meselâ, A.Tukay'ın vefatı ile ilgili haber verilmiştir. Aykap dergisi 1915 yılındaki I. dünya savaşı dolayısıyla para sıkıntısından yayını durdurmuştur. M.Seralin dergi kapandıktan 76 onar «Step» (Bozkır) gazetesine geçmiştir. Hayatının son yıllarında Sovyet gazetelerinde çalışan M. Seralin 1929 yılında vefat etmiştir [5].

Kaynakça:

- 1 Kojakeyev, T. Seralin jene «Aykap» // Kazak tılı men edebiyeti. - 1991, №1.
- 2 Aykap. – 1911. – №3.
- 3 Devlet Tarih Merkez Arşivi. – Petersburg, kütük 776. – kayıt №26.
- 4 Kenjebayev, B. Kazak Baspasözünün Tarihnan Malimetter. – Almatı, 1956. – s. 26-30.
- 5 Kojakeyev, T. M.Seralin jane «Aykap» // Kazak Tili men Edebiyeti, 1991. – N1. – S.17-21